

In den beginne licht en leven

Marieke van Baest

De blauwe waterlelie (nymphaea caerulea) is een van de meest geliefde en tegelijk een van de weinige heilige bloemen in de traditie van het oude Egypte. Deze schitterende bloem staat op nagenoeg alle afbeeldingen die we uit Egypte kennen. Bij begrafenissen, maar ook bij feesten en partijen, werd aan gasten een waterlelie gegeven. Het was een teken van levensvreugde, jeugdige schoonheid en het vaste vertrouwen op nieuw leven na de dood. De Egyptische waterlelie is een zeer welriekende bloem met de geur van hyacinten.

De Egyptenaren hadden een scherp oog voor de natuur. En het viel ze op, dat de waterlelie haar blaadjes opent in de dageraad, in de uren van licht haar gouden hart laat zien en haar blaadjes weer sluit als de avond valt. Zo is de waterlelie de verbeelding van zonsop- en zonsondergang geworden. Daarom heeft deze bloem haar vaste plaats in de begrafenisrituelen van de Egyptenaren. De dode heeft dit leven afgesloten en zijn waterlelie is gesloten. Maar de waterlelie zal zich in het licht van een andere morgen weer openen en de gestorvene naar hernieuwd leven opengaan.

Toen in mijn kinderjaren mijn liefde voor het oude Egypte groeide, zat ik vaak in mijn atlas te turen op de kaart van Egypte, om mij in te prenten waar toch al die plaatsen lagen waarover ik las en die zo leefden voor mij: Thebe, Achet-Aten, Memphis, vallei der koningen, Nubië. Op een keer viel het me toen op, dat het land Egypte als geheel de vorm van een waterlelie heeft. Een lange steel die opkomt uit de ongekende diepte van Afrika en de delta die zich als een waterlelie opent tot in de Middellandse Zee. Op bijgaande

Egypte vanuit de ruimte

satellietfoto is die indruk nog opvallender. Waren de goden dan toch kosmonauten? Wie weet! Maar deze vorm van Egypte sluit in ieder geval mooi aan bij een van de oudste en tegelijk mijn meest geliefde scheppingsverhalen, die in het land gekoesterd werden. Egypte is voor mij sindsdien de oerwaterlelie *Nefertem*, wat letterlijk Schoonheid van Atoem betekent. Zij bloeit op uit de chaotische duisternis van Noen, brengt de zon aan het licht en komt als 'geschenk van de Nijl jaar in jaar uit opnieuw tot bloei.

De denkbeelden van Egypte over het heelal beginnen minstens twee stappen voor het geschapene. Vóór tijd bestaat,

Beeldje van Toetanchamon die uit een waterlelie oprijst

is alles Noen, een duistere bewegingloze dichtheid die het heelal vervult. Noen heeft geen oppervlakte maar vult het universum. De Egyptenaren zien deze plaats-zonder-plaats en tijd-buiten-tijd als wezenlijk voor schepping.

In de grenzeloze oceaan van Noen drijft een volheid van scheppende potentie; in de volstreekte chaos van de eindeloze uitgestrektheid van duisternis, sluimert een onuitsprekelijke energie. De afgrond van duisternis bevat de volheid van licht die Atoem genoemd wordt. De naam Atoem is afgeleid van het werkwoord 'TM' en heeft een paradoxale betekenis; zo iets als 'hij die nog niet vol-ledig bestaat'.

'Voor tijd en plaats is Atoem - de zelf-geschapen, verborgen godheid van zijn en niet-zijn - als grenzeloze volheid van mogelijkheden, verzonken in Noen, de

nachtzwarte duisternis van de oeroceaan. Het heelal is nog verborgen in de ontzagwekkende, chaotische potentie van de oerwateren. Alles is verhuld in duisternis; vormen zijn onzichtbaar. Dan verheft Atoem zijn stem vanuit de duisternissen en spreekt. Zijn woord krijgt vorm, zodat uit de duistere diepten van Noen de gestalte verrijst van een waterlelie met duizend blaadjes, die Nefertem heet. De blaadjes van de waterlelie ontvouwen zich op de wateren en langzaam komt het hart van de waterlelie op: het gouden zonlicht dat Ra heet. Het licht van Ra weerkaatst op Atoem, zodat Atoem ook voor zichzelf pas zichtbaar wordt, nadat hij Ra tot aanzijn heeft geroepen.'

De voortdurend hernieuwde opstanding van de zon uit de waterlelie Nefertem wordt verbeeld in een ontroerend houten beeldje uit de grafschat van Toetanchamon. Toen ik in het museum van Caïro was, heb ik er lang naar staan kijken en er tenslotte een foto van gemaakt. Het stelt de jeugdige farao voor die als Ra verrijst uit de oerwaterlelie. Is dat geen welsprekend gebed om nieuw leven en tegelijk een bevestiging van het vertrouwen dat farao niet voorgoed zal verblijven in de schaduw van de dood? Hij zal niet worden overgelaten aan Duat, de onder-

Egypische waterlelie (nymphaea caerulea)

wereld! Als de zon in een nieuwe morgen, zal hij weer opkomen uit het hart van Nefertem en zo zichzelf en de schepping verzekeren van licht en nieuw leven.